

E.J.W. Derksen. Partner in zorg. Een tijdsbeeld. 241 bl. Utrecht: Van der Wees Uitgeverij, 1998. Prijs f 49,50. ISBN 90 5805 003 3.

In dit boekwerk maakt de auteur zijn lezer in wekelijkse overpeinzingen deelgenoot van zijn functioneren als 'partner in zorg' bij een grote ziektekostenverzekeraar tussen januari 1996 en mei 1998. Derksen, tandarts van huis uit en in hart en nieren, had binnen zijn functioneren te maken met diverse groepen binnen het zorgveld, waaronder huisartsen, apothekers, psychologen, fysiotherapeuten, personen werkzaam in de thuiszorg en natuurlijk tandartsen en hun patiënten. Hij beschrijft in korte, prettig leesbare columns hoe hij invulling gaf aan zijn functie.

Het boekje verschaft een aardige, persoonlijke kijk op de bedrijfsmatige aanpak van de huidige ziektekostenverzekeraar. De branche heeft in het afgelopen decennium door schaalvergroting en verandering in wetgeving grote organisatorische veranderingen ondergaan en de medewerkers groeien met deze ontwikkelingen mee. Het takenpakket van de medisch deskundige bij de zorgverzekeraar, waaronder de adviserend tandarts, wordt steeds breder en hij moeten steeds meer wedijveren met economen en juristen. De auteur beschrijft fijntjes waar zich in dit spanningsveld conflicten voordoen of waar juist positieve wendingen hebben plaatsgevonden.

Uiteraard spreken de columns over tandheelkundige zaken mij het meeste aan, en dan vooral als ze een verslag van persoonlijke contacten tussen de auteur en 'het veld' betreffen. Derksen verhaalt over gesprekken met zowel tandartsen als patiënten, over zaken die eenieder als herkenbaar zullen voorkomen; een vraag over tarieven en declaratieproblemen, een klacht over een gebitsprothese, anekdotes over patiënten met de meest uiteenlopende en bizarre klachten enzovoorts. Helaas komt de auteur vaak pas in beeld als er een potentiële conflictsituatie is ontstaan of dreigt te ontstaan met een ontevreden patiënt, tandarts of tandarts-specialist. Hoe hij hierin manoeuvreert wekt respect. Hij stelt zich hierbij kritisch op, zowel tegenover het zorgveld als tegenover zijn werkgever. De auteur vertrouwdde ook enkele indrukken aan het papier toe die hem overvielen na een congresbezoek of het volgen van een cursus. Men kan zich niet aan de indruk onttrekken dat de auteur met enige weemoed terugkijkt op zijn actieve tandheelkundige loopbaan, getuige enkele verhalen over zijn eigen praktijkvoering en dan in het bijzonder zijn inspanningen bij het opstarten van de jeugd tandverzorging in Brabant.

Derksen overleed in juli 1998 na een kortstondige ziekte. Een passender in memoriam dan dit boek is niet denkbaar.

M.S. Cune, Houten

W. Kalk, H.P.M. Freihof, L.L. Visch. Tandheelkunde bij de oncologische patiënt. Preventie en behandeling. 208 bl., geïll. Utrecht: Van der Wees Uitgeverij, 1999. Prijs f 125,00. ISBN 90 5805 005X.

In dit boek worden de aspecten belicht waar een tandarts mee kan worden geconfronteerd wanneer bij één van zijn patiënten de diagnose kanker wordt gesteld. De nadruk ligt op tumoren die in het

hoofd-halsgebied of de directe omgeving daarvan ontstaan. Daarnaast komen ook de effecten op het maxillofaciale gebied aan de orde die kunnen worden veroorzaakt door algemene tumortherapieën.

Hoofdstuk 1 handelt over de tumoren die in het hoofd-halsgebied voorkomen. Aspecten als incidentie, biologisch gedrag en de therapeutisch mogelijkheden voor deze tumoren worden besproken. Hoofdstuk 2 behandelt de psychologische aspecten die tijdens de verschillende fases van diagnostiek, behandeling en nazorg een rol spelen. Hoofdstuk 3 bespreekt de belangrijkste therapeutische mogelijkheden van kanker zoals chirurgie, radiotherapie, chemotherapie en beenmergtransplantaties. In hoofdstuk 4 komen vooral de bijwerkingen van tumortherapie op het hoofd-halsgebied aan de orde, zoals mucositis, xerostomie, infecties, osteoradionecrose en groei- en ontwikkelingsstoornissen. Hoofdstuk 5 gaat over de tandheelkundige begeleiding bij tumortherapie. Hierbij komt het focusonderzoek, dat voorafgaande aan de tumortherapie moet plaatsvinden, aan de orde en wordt de rol van de tandarts in de follow-up belicht. In het zesde hoofdstuk over prothetische rehabilitatie worden zowel de prothetische mogelijkheden bij het herstel van intraorale defecten als die van extraorale defecten besproken.

In de bijlagen staan praktische richtlijnen voor de mondverzorging van oncologische patiënten, protocollen voor tandheelkundige behandeling bij radiotherapie en chemotherapie, antibioticabeleid en receptuur voor fluoridegelei vermeld. Daarnaast wordt een overzicht gegeven van instanties en verenigingen die een rol spelen bij de zorg voor de (hoofd-hals)oncologische patiënt.

De tandarts algemeen-practicus, die met een patiënt met een oncologische aandoening in het hoofd-halsgebied wordt geconfronteerd, vindt in dit boek op overzichtelijk wijze informatie over de huidige stand van zaken ten aanzien van de diagnostiek en behandeling van deze aandoeningen. De rol van de tandarts bij de vroegtijdige herkenning van, voorbereiding op de kankertherapie en follow-up staat duidelijk beschreven en het boek is voorzien van vele illustratieve kleurenfoto's.

J.L.N. Roodenburg, Groningen

A.W. van Foreest. Tandheelkunde bij Gezelschapsdieren. 419 bl., geïll. Maarssen: Elsevier/Bunge, 1999. Prijs f 89,-, 1780 Bfr. ISBN 90 6348 469 0.

De tandheelkunde van gezelschapsdieren is in vergelijking met andere veterinaire specialismen relatief laat tot ontwikkeling gekomen. Sinds het begin van de jaren tachtig is dit onderdeel van de diergeneeskunde echter tot bloei gekomen. In Nederland heeft Van Foreest een voortrekkersrol gespeeld om de veterinaire tandheelkunde, in het bijzonder die van de gezelschapsdieren, verder te ontwikkelen. Zijn tandheelkundige kennis, opgebouwd over een periode van ruim twintig jaar, resulteerde in vele publicaties in zowel nationale als internationale veterinaire tijdschriften. Het boek 'Tandheelkunde bij Gezelschapsdieren' is bedoeld als een basisboek, niet alleen voor dierenartsen maar tevens voor studenten en paraveterinair.

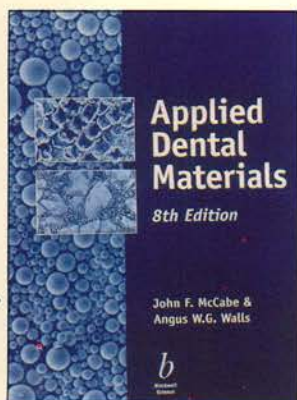
In de eerste twee hoofdstukken geeft het boek een goed overzicht over de aanleg, de bouw en de functie van het gebit en vervolgens over de tandheelkundige classificatie, identificatie, nomenclatuur en variatie in schedelvormen. Het derde hoofdstuk handelt over de anamnese en het onderzoek van de mondholte. Een apart deel van dit hoofdstuk schenkt aandacht aan de röntgendiagnostiek. Het omvangrijke hoofdstuk vier behandelt de afwijkingen van de harde tandweefsels, waaronder problemen als malocclusies,

fracturen en cariës. Gezien de diversiteit van de hier belichte afwijkingen is dit hoofdstuk het minst overzichtelijk. Hoofdstuk vijf geeft een goed en voor de praktijk relevant beeld van de parodontologie, parodontopathie en de verschillende behandelmogelijkheden. Odontogene cysten en tumoren van de mondholte worden in hoofdstuk zes summier belicht. Het hierop volgende hoofdstuk is duidelijk praktijkgericht en richt zich op tandheelkundige spoedgevallen en eerste hulp. Hoofdstuk acht behandelt het verwijderen van gebitselementen en zou qua volgorde van de hoofdstukken het beste gelezen kunnen worden in samenhang met het deel over parodontopathie. Op overzichtelijke wijze wordt beschreven en getoond hoe dit belangrijke onderdeel van de veterinaire tandheelkunde uitgevoerd dient te worden. In hoofdstuk negen wordt op informatieve wijze aandacht geschonken aan de endodontie en restauratieve tandheelkunde. Preventieve tandheelkunde wordt beschreven in hoofdstuk tien en is het beste te lezen in samenhang met het deel over parodontopathie. Staat in het grootste deel van het boek de hond centraal, in de hoofdstukken elf en twaalf worden de specifieke problemen bij respectievelijk katten, konijnen en knaagdieren nader belicht. Het boek besluit met een overzicht van tandheelkundige instrumenten en materialen en een samenvatting van de verschillende behandelingsschema's.

Samenvattend geeft dit boek een gedegen overzicht van de veterinaire tandheelkunde. Het boek is goed en duidelijk geïllustreerd (zwart-wit), al zou in sommige gevallen kleur de afbeeldingen nog meer recht doen. 'Tandheelkunde bij Gezelschapsdieren' is een onmisbare basis voor eenieder die zich in de veterinaire tandheelkunde wil verdiepen.

L.F.H. Theyse, Utrecht

J.F. McCabe, A.W.C. Walls. Applied dental materials. Achtste druk. 242 bl., geïll. Oxford: Blackwell Science Ltd., 1998. Prijs £ 26.95. ISBN 0 632 04208 7.

Omdat tandheelkundige materialen tegenwoordig doorgaans in handige spuitjes of compules worden geleverd, worden ze door de gebruiker amper nog herkend als halfproducten en derhalve slechts als een component gehanteerd. Aangezien verwerking de primaire bezigheid is aan de stoel en de gemiddelde tandarts zich nog slechts zelden afvraagt wat er nu eigenlijk in deze producten zit, kunnen de vele soorten materialen tegenwoordig beter fysiek dan fysisch gekarakteriseerd

worden. Het klinisch succes van de moderne materialen wordt steeds meer bepaald door vaardigheid van de operateur en verwerkingstrucjes. Het schrijven over tandheelkundige materialen is daarom een hele klus geworden omdat het louter weergeven van structuur en eigenschappen niet meer volstaat. Toch mag zo'n boek ook niet verworden tot een veredelde gebruikshandleiding.

McCabe en Walls zijn erin geslaagd om een goede balans te vinden tussen de beschrijving van de relevante eigenschappen, de verwerking en de verwachtingswaarde van het verder functioneren van het materiaal. In deze gereviseerde uitgave van het oudere boek van McCabe komt wederom het hele scala van tandheelkundige materialen aan bod.

Na een algemene inleiding over materiaaleigenschappen passeren technische materialen zoals gips, was, inbedmateriaal, gietlegeringen, staal en keramiek de revue, waarna uitgebreid aandacht wordt besteed aan de materialen die aan de stoel verwerkt worden. Ook de problematiek met betrekking tot de adhesieve materialen wordt adequaat uitgelegd. De auteurs geven de realiteit goed weer door maar sporadisch verdere literatuur aan te bevelen. Noch de tandarts algemeen-practicus, noch de student tandheelkunde is blij met een boek dat de suggestie wekt dat er eerst nog ettelijke andere bronnen moeten worden geraadpleegd alvorens de materie goed te kunnen begrijpen. Dat betekent niet dat de meer wetenschappelijk georiënteerde lezer geen boodschap zou hebben aan dit boek. Omdat er steeds meer verschillende materialen op de markt komen en ze steeds gecompliceerder worden, is er behoefte aan een compact overzicht. Daarom wordt dit boek zeer aanbevolen voor al diegenen die meer willen weten over het hoe en waarom van de tandheelkundige materialen. Het is overigens verplichte leerstof voor de studenten aan ACTA.

C.L. Davidson, Amsterdam

E.J. Helmerhorst. Design and characterization of antimicrobial peptides based on salivary histatins. 175 bl. Amsterdam: Vrije Universiteit Amsterdam, 1999. Academisch proefschrift.

In speeksel komt een groep positief geladen peptiden voor met een hoog gehalte aan het aminozuur histidine, de zogenaamde histatinen. Deze histatinen spelen vermoedelijk een rol bij het subtiële microbiële evenwicht in de mondholte, onder meer zijn deze stoffen dodelijk voor *Candida albicans*. De peptide antibiotica, waartoe ook de histatinen worden gerekend, staan in de belangstelling vanwege de sterke antimicrobiële activiteit van deze stoffen en omdat ze voor zover bekend weinig tot geen resistentie opwekken. Het doel van dit onderzoek was het ontwikkelen van histatine met potentieel sterke antimycotische eigenschappen als aanvulling op of ter vervanging van de klassieke antimycotica of als toevoeging aan bijvoorbeeld speekselsubstituten of mondsprays.

De onderzoeker is gestart met het ontwikkelen van een aantal varianten van histatine 5 gebaseerd op actieve domein en het werkingsmechanisme van dit peptide. De fysische eigenschappen van de varianten voorspelden een verhoogde affiniteit voor membranen van micro-organismen. Vooral de verregaand gewijzigde derivaten (vervangen van 7 tot 8 aminozuren) vertoonden een sterk verhoogde anti-*Candida*-activiteit. Bovendien bleken deze varianten werkzaam tegen een groot aantal andere ziekteverwekkers, zoals *Streptococcus mutans* en *Prevotella intermedia*. Vervolgens werd de potentiële klinische toepasbaarheid van deze derivaten getest onder 'fysiologische laboratoriumcondities'. Uit deze experimenten kwam naar voren dat de gevoeligheid van uit tandplaque of speeksel geïsoleerde micro-organismen voor deze derivaten geringer was dan voor de orale laboratoriumstammen. Dit gegeven houdt mogelijk in dat er geen grote effecten zijn te verwachten op de natuurlijke microflora. Mogelijk treedt zelfs een verschuiving op in de richting van de Gram-positieve micro-organismen (relatief veel onschuldige bacteriën) ten koste van de Gram-negatieve micro-organismen (relatief veel ziekteverwekkers). Ook vele van de overige *Candida* species blijken gevoelig voor de ontwikkelde derivaten. Verder leidt combinatie van genoemde derivaten met antimycotica als amfotericine B tot een additief of

synergisch effect. Om een indruk te krijgen van de potentiële schadelijkheid bij humane toepassing werd het effect van de derivaten tegen erythrocyten onderzocht. De hemolytische activiteit van de derivaten blijkt die van natuurlijk histatine 5 niet te boven te gaan. Ten slotte wordt ingegaan op het mechanisme van de antimicrobiële activiteit van genoemde stoffen. Histatine 5 blijkt hierbij de celmembranen te passeren, hetgeen gepaard gaat met verstoring van de cellulaire integriteit, en zich vervolgens te binden aan mitochondriën (verdwijnen van de mitochondriale transmembranen potentiaal). De onderzoeker concludeert dat de ontwikkelde derivaten van histatinen, met een hogere antimicrobiële activiteit bij een vergelijkbare toxiciteit tegen erythrocyten als de natuurlijke histatinen, potentieel toepasbaar zijn als antimycoticum (mondspoeling, spray), ook in die gevallen waar resistentie bestaat voor de klassieke antimycotica.

De onderzoeker is met recht cum laude gepromoveerd op dit ook klinisch belangwekkende proefschrift.

A. Vissink, Groningen

A.F. Käyser e.a. (red.). Het Tandheelkundig Jaar 1999. 214 bl., geïll. Houten/Diegem: Bohn Stafleu Van Loghum, 1998. Prijs f 145,00. ISBN 90 313 2768 9.

De negentiende aflevering van 'Het Tandheelkundig Jaar' heeft dezelfde formule als de achttien voorgaande: een aantal (dit keer 16) op zichzelf staande artikelen over uiteenlopende onderwerpen die met tandheelkunde te maken hebben. Een zeer waardevol artikel gaat dit jaar over de Europese regelgeving die betrekking heeft op de kwaliteit van tandheelkundige materialen en apparatuur. Er staat ons het een en ander te wachten! Ook aardig is de bijdrage over het Groningse opleidingsmodel voor tandartsen en mondhygiënist. Bevlogen en enthousiasmerend. Hopelijk lukt het om alle plannen te realiseren.

Er zijn vijf degelijke klinische overzichtsartikelen opgenomen over de mondheelkundige onderwerpen leukoplakie, dentaal trauma, antibiotica, dentogeen focus en aangezichtsfracturen. Verder worden vier klinische effectiviteitsonderzoeken gepresenteerd, en wel over niet-metalen stiftopbouwsystemen, compomeer als vulmateriaal in het melkgebiet, vulmaterialen voor parodontale botkraters en het succes van implantaatsystemen op lange termijn. Vooral de laatste twee zijn door een combinatie van veelomvattendheid, degelijkheid en kritische benadering uitstekend bruikbaar in de praktijk. Tevens is er een nogal technisch, maar leerzaam verhaal over kleur(bepaling) en licht.

De twee hoofdstukken over orthodontische onderwerpen kunnen minder bekoren. Het ene gaat over de perceptie van asymmetrie van het aangezicht door leken, specialisten en kunstenaars. De betekenis van de resultaten voor de praktijk wordt niet erg duidelijk. Het andere gaat over de orthopedische effecten van behandeling met functionele en extraorale apparatuur. Hier veel methodologische overwegingen en veel cijfers, maar weinig voor de praktijk relevante uitkomsten.

In een artikel over de top drie van klachten over Nederlandse tandartsen komt het doel, preventie, niet erg uit de verf. De tekst blijft zeer algemeen van aard. De rol die een concreet en toegespitst kwaliteitsbeleid kan spelen bij de preventie van klachten wordt zelfs niet genoemd. Een bijdrage over de toepassing van vergrotingshulpmiddelen in de tandartspraktijk bevat interne tegenstrijdigheid over de bruikbaarheid en maakt een onvoldragen indruk.

De meeste artikelen zijn echter van prima kwaliteit en door de grote variatie van onderwerpen zal iedere algemeen-practicus wel iets van zijn gading kunnen vinden.

J. den Dekker, Amsterdam

A.H.B. Schuurs. Gebitspathologie. Afwijkingen van de harde tandweefsels. Tweede herziene druk. 437 bl. Houten/Diegem: Bohn Stafleu Van Loghum, 1999. Prijs f 230,00. ISBN 90 313 2526 0.

Collega Schuurs en ook de uitgever kunnen oprecht worden gefeliciteerd met de tweede, geheel herziene druk van 'Gebitspathologie. Afwijkingen van de harde tandweefsels'. Ruim tien jaar na het verschijnen van de eerste druk moet dit boek al als een standaardwerk voor de tandheelkundige professie worden beschouwd.

In het hoofdstuk over formatieve stoornissen worden afwijkingen in aantal, vorm, grootte en weefselstructuren van gebitselementen besproken. Daarna wordt ruim aandacht besteed aan doorbraakstoornissen. Bij de postformatieve stoornissen komen cariës, erosie, hypercementose, resorptie en verouderingsverschijnselen van gebitselementen aan de orde. Tevens worden de diverse traumata en verkleuringen besproken. Het afsluitende hoofdstuk is gewijd aan een aantal syndromen, waarbij zich gebitsafwijkingen kunnen voordoen.

Het is bijna niet voor te stellen, dat er zo veel wetenswaardigheden over het gebit bestaan. Schuurs heeft kans gezien deze kennis op goed geformuleerde wijze te presenteren en daarbij hoofdzaken van bijzaken te scheiden door middel van verschillende lettergroottes. De tekst is van uitstekende illustraties voorzien. De klinische afbeeldingen zijn alle in kleur. Evenals bij de eerste druk is er bij de herziene druk een uitgebreide literatuurlijst toegevoegd.

Van de tandarts algemeen-practicus mag nauwelijks worden verwacht dat hij alle kennis op het gebied van de gebitspathologie paraat heeft. Des te belangrijker is het, dat hij nu over een bijna encyclopedisch en tegelijk ook zeer praktijkgericht naslagwerk kan beschikken.

I. van der Waal, Amsterdam

Recensie-exemplaren

Het merendeel van de hier aangekondigde uitgaven zal nog nader in één van de volgende afleveringen worden besproken:

- Egelberg J. Current facts on periodontal therapy. Questions and answers. 120 bl. Malmö: OdontoScience, 1999. Prijs \$ 38.00. ISBN 91 971823 5 4.
- Egelberg J, Badersten A. Periodontal examination. Tweede druk. 85 bl, geïll. Malmö: OdontoScience, 1997. Prijs \$ 30.00. ISBN 91 971823 2 X.
- Blankenvoerde MFJ. Salivary proteinase inhibitors and periodontitis: cystatins in the defence against porphyromonas gingivalis. 151 bl. Amsterdam: Vrije Universiteit Amsterdam, 1999. ISBN 90 9012554 X. Academisch proefschrift.
- Njio B, Stenvik A, Ireland RS, Pahl-Andersen B. European orthodontic quality manual. 108 bl. Amsterdam: IOS Press, 1999. Prijs f 120,00. ISBN 90 5199 445 1.
- Orstavik D, Pitt Ford TR. Essential endodontology. Prevention and treatment of apical periodontitis. 416 bl, geïll. Oxford: Blackwell Science, 1998. Prijs £ 79.50. ISBN 0 632 04089 0.